

Verzoenen en iets nieuws beginnen

Overweging 7 april 2019, Theo Brock (Jesaja 43,16-21; Johannes 8,1-11)

Goed of fout, schuldig of onschuldig, veroordelen of vergeven: het zijn weerbarstige dilemma's die vooral in de evangelielezing worden aangesneden. Gelukkig is de strekking van beide lezingen van vandaag bemoedigend: We hoeven als mens en als volk niet perfect te zijn in de ogen van de Eeuwige. In de eerste lezing van vandaag horen we: *“Denk niet meer aan het verleden en sla geen acht op wat reeds lang voorbij is”*. Dat zijn verzoenende woorden die de profeet Jesaja namens God uitspreekt aan het einde van de Babylonische ballingschap. Wat eertijds is gebeurd heeft betrekking op de dwaalwegen en afvalligheid van het Joodse volk als oorzaak van die ballingschap. Maar nu geen gewezen en getreur meer aan Babylons stromen, lijkt Jesaja te zeggen: God is vergevingsgezind. Niet voor niets verwijst deze profeet naar de uittocht van het Joodse volk uit Egypte. Ook nu weer wil God zijn volk bevrijden uit slavernij, en een weg banen dwars door de woestijn, nu van Babylon naar Kanaän. *“Ik onderneem iets nieuws, het begin is er al, zie je het niet?”* Dat zijn bevrijdende woorden die ruimte geven. Ruimte in hoofd en hart, zodat het verleden geen blokkade vormt voor de toekomst. Deze bevrijdende boodschap van Jesaja sluit uitstekend aan bij de evangelielezing van vandaag.

Het evangelieverhaal is gesitueerd in Jeruzalem in de laatste weken voor Jezus' kruisdood. Jezus is te vinden in de tempel waar Hij op een geïnspireerde manier onderricht geeft. Dit tot ongenoegen van Schriftgeleerden en Farizeeën, omdat Jezus de aloude Joodse wetten in hun ogen als een nieuwlichter interpreteert en daarbij ook nog veel toehoorders trekt. Om Jezus op de proef te stellen komen ze aanzetten met een overspelige vrouw die op heterdaad betrapt is. Hoe dit gebeurd is, en de sociale achtergrond van de vrouw en over de rol van de man, daar wordt niets van verteld. De overspelige vrouw is klaarblijkelijk niet de echte hoofdpersoon in het verhaal. Wel is duidelijk dat we dit verhaal in zijn tijd en context moeten plaatsen, want hier en nu in 2019 zou die vrouw naar de rechter stappen en haar aanklagers beschuldigen van inbreuk op haar privacy. Maar in de tijd van Jezus zou volgens de wet van Mozes, een man of vrouw die echtbreuk pleegt, fysiek en in het openbaar gestraft moeten worden. In het evangelieverhaal wordt zelfs gesproken over steniging, een onmenselijke straf die op gespannen voet staat met de compassie en liefde die Jezus predikt. Dan wordt de strikvraag gesteld: *Heer, hoe staat u tegenover deze wet van Mozes?*

De beschuldigde vrouw wordt voor Jezus geplaatst en er ontstaat een dreigende kring van Schriftgeleerden, Farizeeën en meelopers rondom de vrouw. Er wordt letterlijk op haar neergekeken en vol spanning gewacht op de reactie van Jezus. U kunt zich levendig voorstellen hoe kwetsbaar en klein die vrouw zich moet voelen. En wat doet Jezus, Hij buigt zich en brengt zijn gelaat op ooghoogte van de vrouw, en geeft haar zo weer ruimte, maakt haar weer mens. Dan begint Jezus zwijgend in het zand te schrijven; wellicht om enige rust te brengen in de gespannen situatie, misschien ook om de tijd te nemen voor een weloverwogen antwoord. Een betrokken zwijgen kan soms een grotere indruk maken dan vele woorden, vooral als het om de taal van het hart gaat. We mogen het schrijven in het zand wellicht ook symbolisch duiden. Jezus is opgegroeid in de traditie van de Thora. Misschien heeft Jezus een uitspraak van de profeet Jeremia in gedachten: *‘Wie van God afwijken, zullen in de aarde geschreven worden, want zij hebben de bron van levend water, de Enige en Eeuwige God verlaten’* (Jer. 17,13). Indien Jezus met het schrijven in het zand naar deze uitspraak van Jeremia verwijst, dan blijft natuurlijk de vraag voor wie deze symbolische boodschap

bedoeld is: wie de bron van levend water verlaten heeft? Betreft het de overspelige vrouw die de wet van Mozes heeft overtreden, of de Schriftgeleerden die menen naar de letter van de wet te moeten handelen en die een valstrik opzetten, of alle meelopers en toeschouwers in dit drama die alleen op reuring uit zijn en als het ware al met hun stenen klaarstaan? Dat laatste is helaas van alle tijden.

Het is ook mogelijk dat Jezus de passage van de wet van Mozes, die betrekking heeft op de straf die opgelegd moet worden, in het zand schrijft om iets anders duidelijk te maken. De wet van Mozes is op steen gebeiteld en kan ook zo geïnterpreteerd worden: hard en zonder compassie want regels zijn regels. Zand is zacht en mobiel, de zonden die je erin schrijft zijn niet voor de eeuwigheid, ze zijn uitwisbaar. Hoe dan ook, uiteindelijk komt de reactie van Jezus. Hij keurt de bedoeling van de wet van Mozes niet af. Hij buigt de vraag echter om. Hij stelt niet de misstap van de vrouw en de strafmaat aan de orde, maar het recht om te oordelen. Hebben Schriftgeleerden en Farizeeën dat recht? En in het verlengde van die vraag, hebben wij het recht om te oordelen over een ander? Jezus bevrijdende en confronterende antwoord is: Wie van jullie zonder zonden is, moet dan maar de eerste steen werpen. En wat gebeurt er: De een na de ander vertrekt, en als eersten de oudsten. Zelfkennis, en het besef van je eigen tekortkomingen, groeit blijkbaar met de jaren. Iedere volwassen en doorleefde mens kent wel dingen waarvan hij of zij achteraf zegt of denkt, dat had ik anders en beter moeten doen.

Van fouten kan men leren, dat is een duidelijke levensles. Het wordt problematisch als we te veel blijven stilstaan bij fouten van onszelf en de ander. Het evangelie houdt daarom niet alleen de Schriftgeleerden een spiegel voor, maar ook ons als toehoorders. Pinnen wij onszelf en de ander vast op wat er in het verleden is misgegaan? Of zijn wij in staat te geven en vergeven, ondanks begane fouten. Het zoeken en vinden van een antwoord op deze vragen kan soms schuren aan de ziel en het geweten, want is er niet die moeilijke spanningsboog tussen rechtvaardigheid en barmhartigheid, twee kernbegrippen van het Christendom. Simpel gezegd betekent rechtvaardigheid het juist en eerlijk handelen en ieder geven wat hij of zij verdient. Maar,.... is het rechtvaardig om bijvoorbeeld de kille moordenaar van Anne Faber te vergeven? Barmhartigheid kunnen we opvatten als het tonen van mededogen met mensen die het moeilijk hebben, ook als ze in de fout zijn gegaan vooral als ze daarvan spijt hebben. Maar....kunnen we ons verzoenen met mensen die in kerk en samenleving weerloze kinderen hebben misbruikt?

We moeten denk ik niet in de fout vervallen om te pas en te onpas het verhaal van Jezus en de overspelige vrouw te gebruiken om anderen de maat te nemen qua rechtvaardigheid en barmhartigheid. Let wel, Jezus verwerpt de bedoeling van de wetten van Mozes niet. Hij keurt de fouten van de overspelige vrouw niet goed, want aan het einde van de evangeliëlezing horen we Hem tegen de vrouw zeggen '*Ga heen en zondig van nu af niet meer*'. Barmhartigheid en rechtvaardigheid hebben elkaar nodig. Barmhartigheid zonder rechtvaardigheid kan de samenleving onverschillig maken voor morele leefregels. Rechtvaardigheid zonder barmhartigheid kan kil en mensonterend worden. Idealiter houden barmhartigheid en rechtvaardigheid elkaar in evenwicht. In ons dagelijks leven is dat natuurlijk gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Gelukkig hoeven we als mens en als volk niet perfect te zijn in de ogen van de Eeuwige, als we maar van eigen fouten leren, niet te snel met een oordeel klaar staan, en tot mededogen in staat zijn zonder onszelf en de samenleving tekort te doen. Dat geeft nieuwe toekomst en ruimte om te bouwen aan jezelf en aan een hechtere gemeenschap. Welbeschouwd, in een door de Blijde Boodschap geïnspireerd leven gaat het uiteindelijk niet zozeer om hoe we waren of hoe we nu zijn, maar om wat we kunnen worden.